

BÖLÜM 2

“KENDİNİ BİL”MENİN YENİ KURALLARI: ÖZTAKİP YA DA BEDEN VE BENLİĞİN DİJİTAL DOLAYIMI¹

Ayşe MERMUTLU²
Merve Sefa DEMİR³

GİRİŞ

“Dijital Devrim” tanımlamasını haklı kılan kapsamlı sosyo-teknik dönüşümün dramatik bir görünümünü, akıllı telefon uygulamaları ve taşınabilir/ giyilebilir cihazlar ile çeşitli bedensel işlev ve aktivitelerin kişinin kendisi tarafından izlenmesini, ölçülmesini, kaydedilmesini ve analizini içeren öztakip [*self-tracking*] pratikleri oluşturmaktadır. Klaus Schwab, Endüstri 4.0’ın imlediği gerçekliğin “fiziksel, dijital ve biyolojik alanlar arasındaki sınırları bulanıklaştıran bir teknolojiler bileşimi ile karakterize olduğu”nu öne sürmektedir (Schwab, 2016). Akıllı telefon uygulamaları ve giyilebilir/taşınabilir cihazlar ile çeşitli alanlarda (sağlık, egzersiz, diyet, çalışma, vd.) ve çok sayıda faaliyet ve durumun takibi için (adım sayısı, kalori tüketimi, kalp ritmi, uyku süresi, stres düzeyi, vd.) gerçekleştirilen öztakip pratiklerinin, Schwab’ın sözünü ettiği “karakteristiğin” oldukça tipik ve ideal sayılabilecek bir örneğini oluşturduğu söylenebilir. Öztakip fenomeni, kişinin bedensel işlevlerini ve gündelik hayatının çeşitli yönlerini dijital cihaz ve uygulamalarla detaylı olarak izlemesini, ölçmesini, kaydetmesini, değerlendirmesini ve belli doğrultularda dönüştürmesini içeren, biyolojik varlık ile dijital veri arasındaki sınırların bulanıklaştığı bir gerçekliğin parçasını oluşturmaktadır.

Akıllı telefonunun ekranından kaç adım attığına, kaç basamak çıktığına bakmak, arada bir nabız hızını ölçmek, kimi zaman stres düzeyini kontrol etmek, çoğu kişi için gündelik yaşamın bir rutini haline gelmiştir. Gittikçe artan sayıda kişi ise bu türden faaliyetleri daha sistemli olarak, yaşamlarının farklı yönlerini de kapsayacak şekilde ve çok çeşitli uygulama ve cihazlarla gerçekleştirmektedir. “Niceliksel benlik (*Quantified self*)” kavramı, dijital teknolojiler yoluyla kendini izleme yönündeki bu yaygın kültürel eğilimi ifade etmekte ve daha spesifik olarak,

¹ Bu makale, 19-21 Eylül 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilen 9. Ulusal Sosyoloji Kongresi’nde sözel sunumu yapılan aynı başlıklı bildirinin geliştirilmiş ve yayınlanmamış tam metnidir.

² Dr. Öğr. Üyesi, F. Ü. İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü. amermutlu@firat.edu.tr

³ Araştırma Görevlisi, F. Ü. İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü. msdemir@firat.edu.tr,

söz konusu bağlamda, kurumsallaşmış bilimsel üretimin egemen uygulamaları ile hem ilişkili hem de bunlardan ayrılabilen özgül analiz pratikleri geliştirilebilmesine imkân vererek, veri üretiminin geleneksel biçimlerine karşı bir direniş noktası oluşturabilmektedir (bkz. Nafus & Sherman, 2014).

Öztakibi, sadece öz-gelişimi hedefleyen ve söz konusu doğrultuda öz-kontrol pratikleri geliştirilmesini öngören neredeyse asketik ve nihai hedefi belli bir süreç olmaktan çok; öz-deneme ve öz-keşif pratiklerini de içeren “ucu açık” bir süreç olarak değerlendirmek daha makul görünmektedir. Bu yönüyle öztakip, uzman otoritesi ve yerleşik normları sorgulamaya açmanın da en etkili yollarından birini oluşturmaktadır. Bu düzlemde işleyen bireyciliğin nihayetinde neoliberal bir öz-nellik modeline karşılık geldiğine kuşku yoktur; ancak öztakibin tekdüze etkiler üretmekten uzak doğası, barındırdığı faillik potansiyelinin de bir ifadesi olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKLAR

- Ajana, B. (2017). Digital health and the biopolitics of quantified self, *Digital Health*, 3, 1-18
- Ajana, B. (der.) (2018a). *Self-Tracking: Empirical and philosophical investigations*, London: Palgrave Macmillan
- Ajana, B. (der.) (2018b). *Metric culture: Ontologies of self-tracking practices*, Bingley: Emerald Publishing
- Cederström, C. & Spicer, A. (2017). *Sağlık hastalığı: Güncel bir sendrom*, çev. E. Gökyaran, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Christl W. & Spiekermann S. (2016). *Networks of control: A report on corporate surveillance, digital tracking, big data & privacy*, Vienna: Facultas
- Elliot, A. (2013): The theory of new individualism, iç. Romin W. Tafarodi (der.), *Subjectivity in the twenty-first century: Psychological, sociological and political perspectives*, Cambridge: Cambridge University Press, 109-209
- Greenfield, D. (2016). Deep data: Notes on the *n of 1*”, iç. Nafus, D. (der.): *Quantified: Biosensing technologies in everyday life*, Cambridge, MA: MIT Press
- Han, B-C. (2019). *Psikopolitika: neoliberalizm ve yeni iktidar teknikleri*, çev. H. Barışcan, Ankara: Metis Yayınları
- Kristensen, D. B. & Prigge, C. (2018). Human / technology associations in self-tracking practices, iç. B. Ajana (der.), *Self-Tracking: empirical and philosophical investigations*, London: Palgrave Macmillan, 43-59
- Lupton, D. (2014a): Self-Tracking modes: Reflexive self-monitoring and data practices”, *‘imminent citizenships: Personhood and identity politics in the informatic age’ Workshop*, SSRN: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2483549>, erişim: 12.08.2018
- Lupton, D. (2014b). “Self-tracking Cultures: Towards A sociology of personal informatics”, *proceedings of the 26th australian computer-human interaction conference on designing futures: The future of design*, 77-86
- Lupton, D. (2016). *The quantified self: A sociology of self-tracking*, Cambridge: Polity Press
- Lupton, D. & Simith, G. (2018). ‘A much better person’: The agential capacities of self-tracking practices, iç. B. Ajana (der.), *Metric culture: Ontologies of self-tracking practices*, Bingley: Emerald Publishing, s. 57-77
- Nafus, D. And Sherman, J. (2014). This one does not go up to 11: The quantified self movement as an alternative big data practice, *International Journal of Communication*, 8, 1785-1794.

- Neff, G. & Nafus, D. (2016). *Self-Tracking*. Cambridge, MA: MIT Press
- Pantzar, M & Ruckenstein, M. (2015). The heart of everyday analytics: emotional, material and practical extensions in self-tracking market, *Consumption Markets & Culture*, 18 (1), 92-109
- Pyysiäinen, J., vd. (2017). *Neoliberal governance and 'responsibilization' of agents: Reassessing the mechanisms of responsibility-shift in neoliberal discursive environments*, *Distinktion: Journal of Social Theory*, 18 (2), 215-235.
- Sanders, R. (2017): *Self-Tracking in the digital era: Biopower, patriarchy, and the new biometric body projects*, *Body & Society*, 23 (1), 36-63
- Schwab, K. (2016). The fourth industrial revolution: What it means, how to respond, <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-fourth-industrial-revolution-what-it-means-and-how-to-respond/> [erişim: 27.03.2018]
- Van Dijck, Jose (2014): Datafication, dataism and dataveillance: Big data between scientific paradigm and ideology. *Surveillance & Society*, 12 (2), 197-208
- Wolf, Gary (2010). *The data-driven life*, <https://www.nytimes.com/2010/05/02/magazine/02self-measurement-t.html> [erişim: 10.09.2017]